

Kodirova Muxabbat Matkarim kizi

Farg‘ona jamoat salomatligi tibbiyot instituti

Kommunal va mehnat gigiyena kafedrası assistenti

muxabbatkodirova3@gmail.com

TIBBIY TALIM TALABALARINING EKOLOGIK MALAKALARNI SHAKLLANTIRISHDAGI METODOLOGIK YONDASHUVLAR

Annotatsiya: Ushbu maqolada hozirgi vaqtda ekologik ta'limning bir qator muammolari dolzarb bo'lib qolmoqda. Tibbiy ta'lim talabalariga muammolardan biri bo'lgan atrof-muhit sifatini yaxshilash maqsadida ekologik muammolarni hal qilishda shaxsiy ishtirok etish ko'nikmalari, munosabatlari, qadriyatlari, motivatsiyasini shakllantirish yoritilgan.

Kalit so‘zlar: Ekologiya va atrof muxit, bioxilma-xillik, ekologik kompetensiya, shaxsning ekologik madaniyati

Кодирова Мухаббат Маткарим қизи

Ферганский медицинский институт общественного здоровья.

Ассистент кафедры коммунальной гигиены и гигиены труда.

muxabbatkodirova3@gmail.com

МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К ФОРМИРОВАНИЮ ЭКОЛОГИЧЕСКИХ КОМПЕТЕНЦИЙ У СТУДЕНТОВ МЕДИЦИНСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Аннотация: В данной статье ряд проблем экологического образования является актуальным в настоящее время. В целях улучшения качества окружающей среды, что является одной из проблем, студентам медицинского образования разъяснялось формирование навыков личного участия, установок, ценностей и мотивации в решении экологических проблем.

Ключевые слова: Экология и окружающая среда, биоразнообразие, экологическая компетентность, экологическая культура человека

Kodirova Muxabbat Matkarim kizi

Fergana Medical Institute of Public Health

Assistant of the department of Community and Labor Hygiene

muxabbatkodirova3@gmail.com

METHODOLOGICAL APPROACHES TO THE FORMATION OF ECOLOGICAL COMPETENCIES IN MEDICAL EDUCATION STUDENTS

Annotation: In this article, a number of problems of environmental education are currently relevant. In order to improve the quality of the environment, which is one of the problems, the formation of personal participation skills, attitudes, values, and motivation in solving environmental problems was explained to the students of medical education.

Keywords: Ecology and environment, biodiversity, ecological competence, ecological culture of a person .

Mavzuning dolzarbligi

Pedagogikada ekologik kompetensiya tushunchasi yangi ta'lim standartlarining joriy etilishi munosabati bilan muhim ahamiyat kasb etmoqda va talabalar va talabalar bilimlarining muhim ko'rsatkichi sifatida qaralmoqda. Zamonaviy nashrlarning tahlili shuni ko'rsatadiki, ekologik jihat asosiy vazifalar, shuningdek, "hayotiy kompetensiya" tushunchasi tarkibida yetarli darajada ifodalanmagan. Va ekologik kompetensiya ekologik ta'lim sifatining ko'rsatkichi sifatida yaqinda kuchayib bormoqda. Ekologik kompetensiyaning asosi, uni ajralmas sifat sifatida shakllantirishning asosi tegishli bilim va ko'nikmalardir. Ekologik kompetensiya olingan bilimlarni, amaliy faoliyatni va xatti-harakatlarni

ulardan foydalanishda qo'llash qobiliyatini o'z ichiga oladi va "shaxsning ekologik madaniyati" bilan deyarli bir xil. Talabalarning ekologik kompetensiyasini muvaffaqiyatli shakllantirishning sharti pedagogik ta'sir shakllari va usullaridan foydalanish, shu jumladan eksperiment va ilmiy tadqiqotlar, intellektual ko'nikmalarni rivojlantirish (tahlil, sintez, xulosalar va boshqalar.), hodisalarni, ma'lumot va tajribani tanqidiy tushunish, ekologik muammolarga yechim topish va asoslash qobiliyati [^{1 2 3}].

Kirish

Bugungi kunda tibbiy oliy ta'limining rivojlanishi inson hayotining ijtimoiy ekologik muhitiga bog'liq. Yuqori texnologiyalarga asoslangan jadal rivojlanayotgan iqtisodiyot muqarrar ravishda mamlakatimizda tibbiy ta'limining rivojlanishiga turtki beradi, undan tarkibni doimiy ravishda yangilab turishni, kelajakda tibbiyot mutaxassislarini tayyorlashni ta'minlashni, atrof - muhitning ekologik xavfsizligi uchun javobgar bo'lishni va tibbiy ta'lim talabalari-kelajakdagi tibbiyot xodimlari orasida ekologik kompetentsiya darajasini oshirishni talab qiladi. Ta'lim zamonaviy ekologik, tibbiy sohani rivojlantirish uchun asos bo'lib, kasbiy faoliyatga, atrof-muhit holatiga, ekologik xavfsizlikka ta'sir qiladi.

Adabiyotlar taxlili:

A.N. Zaxlebniy ta'kidlaganidek, shaxsning ekologik kompetentsiyasi atrof-muhit va inson faoliyati o'rtasidagi bog'liqlik, salomatlik uchun ekologik tahdidlar to'g'risidagi bilimlar hamda aniq hayotiy holatlarda ekologik jihatdan to'g'ri harakat qilish qobiliyatini o'z ichiga oladi.

G.P. Sikorskaya hamda M.V. Polyakova ekologik kompetentsiyani ekologik jihatdan yetuk shaxsning muhim belgilaridan biri sifatida ko'rib chiqadi.

1 Адолф, В. А. Ўқитувчининг касбий компетенциясини шакллантиришнинг назарий асослари: Реферат, дис. . Педагогика фанлари доктори. Москва, 2003 йил. – 41 б.

2 Дерябо С. Д. Экологик педагогика ва психология [матн] / С. Д. Дерябо, В. А. Ясвин. Ростов-Дон: Феникс, 1996. – 480 б

3 Татур Ю.Г. Мутахассисларни тайёрлашнинг сифат модели таркибидаги ваколат / Олий таълим бугун. 2004. - № 3. - 20-26 бет

Ularning fikricha, bu tushuncha "talabalar ta'lim davomida egallagan nazariy ma'lumotlarga emas, balki eng asosiysi, zarur bilimlarni mustaqil izlab topish va qo'llash malakasini" o'z ichiga oladi hamda muammolarni yechish uchun yetarli bo'lgan jarayonlarni anglatadi.

D.S. Ermakov ekologik kompetensiyani insonning murakkab ekologik jihatdan mos keladigan harakatlar turlarini amalga oshirishdagi mazmunli qobiliyati, salohiyati va tajribasi, ekologik kompetensiyani esa ushbu qobiliyat, potensial, tajriba mazmuni uchun tegishli tartibga soluvchi talab sifatida belgilaydi [4].

Tadqiqot metodologiyasi:

Talabalarning ekologik malakalarini rivojlantirish ular tomonidan ekologik bilimlarni puxta o'zlashtirishni nazarda tutadi. Bu bilimlar tabiat va jamiyat o'rtasidagi o'zaro munosabatlardan kelib chiqadigan muammolarning mohiyatini anglashga yordam beradi. Bilimlar e'tiqodga aylanib, talabalarning ekologik ongi va dunyoqarashi uchun poydevor yaratadi. Dunyoqarash o'z navbatida o'quvchilarning mafkurasi, qadriyat tizimi, tabiatga munosabati va boshqa jihatlarni shakllantiradi. Qadriyat tizimi va tabiatga munosabat talabalarning kundalik xatti-harakatlari va odatlarida namoyon bo'ladi. Demak, ekologik xulq-atvor ekologik ong mazmunini idrok etish natijasi bo'lib, ekologik faoliyatda o'z ifodasini topadi. I.N. Ponomareva ta'kidlaganidek, yosh mutaxassislarning asosiy vazifalari o'z-o'zini rivojlantirish imkoniyatini ta'minlaydigan hamda jamiyat ijtimoiy me'yorlariga mos xulq-atvor modellarini o'zgartirishni belgilovchi ta'limning fundamental xususiyati hisoblanadi.

Ekologik muammolar jamiyatning ma'naviy-axloqiy tizimi bilan chambarchas bog'langanligini e'tiborga olsak, bu muammolarni faqat texnik va texnologik choralar bilan hal etib bo'lmaydi. Ekologik madaniyat egasi bo'lgan mutaxassis faol g'amxo'rlik ko'rsatishi va tabiat kelajagi uchun shaxsan mas'uliyat his qilishi zarur. Mazkur yondashuvga tayangan holda N.V. Romeyko ekologik kompetensiyani "ekologiya sohasidagi nazariy bilimlar, amaliy malakalar va

kasbiy faoliyat tizimida o'ziga xos vazifa bajaradigan, axloqiy tanlov holatlarida ekologik jihatdan to'g'ri xatti-harakatga tayyorlikni ta'minlovchi shaxsiy xususiyatlarning muayyan majmuasini birlashtiruvchi kompleks tizim elementi" sifatida ta'riflaydi.

Taxlil va natijalar:

Tibbiyot yo'nalishidagi talabalarning ekologik bilimlarini oshirishning samarali yo'llaridan biri turli o'quv fanlari kesishmasida yuzaga keladigan ekologik muammolarni yechishdir. Ta'limiy-ekologik topshiriqlar majmuasi ko'p tomonlama xususiyatga ega bo'lib, tibbiyot talabalarining ekologik tayyorgarligini oshirishda rag'batlantiruvchi, tashkiliy, mazmuniy va jarayonli vazifalarni bajaradi. Ushbu majmuaga quyidagi topshiriq turlarini kiritish mumkin:

- Mantiqiy-ekologik topshiriqlar: ekologik jihatdan xavfsiz yangi texnologiyalarni yaratish va amaliyotga tatbiq etish;
- Izlanish-ekologik topshiriqlar: ishlab chiqarish jarayonlarini tartibga solish, muqobil yechimlarni qo'llash orqali xavfsiz muhitga erishish va turli nazorat mexanizmlarini amalga oshirish;
- Tadqiqot-ekologik topshiriqlar: murakkab ekologik tizimlarning turli boshlang'ich va yakuniy holatlarini o'rganish hamda boshqarish;
- Ijodiy-ekologik topshiriqlar: ekologik xavfsiz ishlab chiqarish usullarini takomillashtirish bo'yicha iqtisodiy, tashkiliy-boshqaruv, huquqiy, texnik va texnologik yechimlarni ishlab chiqish.

Ushbu ta'limiy-ekologik topshiriqlarni bajarish jarayonida talabalar quyidagi malakalarni egallaydilar:

- 1) muammoni aniq belgilash va mavjud ziddiyatlarni ko'rsatish;
- 2) hozirgi va kelajakdagi vaziyatni baholash maqsadida muammoni chuqur o'rganish;
- 3) muammoning turli yechim variantlarini taklif qilish va har birining oqibatlarini baholash;

) eng maqbul variantni tanlab, uni ilmiy asoslash;

5) olingan natijalarni tahlil qilish va tegishli xulosalar chiqarish.

Ekologik malakalarni rivojlantirish faqat yaxlit ta'lim jarayoni doirasida ro'yobga chiqishi mumkin. Demak, malakalarni shakllantirish jarayoni uzluksiz o'zaro aloqada va taraqqiyotda bo'lgan, butun tizimning faoliyatini ta'minlovchi tashkiliy bo'g'inlarning o'zaro uzviy bog'langan komponentlaridan iborat yagona tizimdir. Bu omillar majmuasi kelajakdagi ta'lim faoliyatining individual muhim xususiyatlarini, o'quv elementlarini, ta'lim mazmunini belgilash, ularni chuqur mantiqiy tahlil etish, tizim komponentlarining zaruriy va barqaror xossalari hamda aloqalarini aniqlash, ekologik malakalarni shakllantirish texnologiyasini yaratish imkoniyatini yaratadi.

Nazariy bilimlar va amaliy tajriba o'rtasidagi aloqa yaxlit ta'lim jarayonining ishlab chiqilgan tashkiliy modellari orqali namoyon bo'ladi: akademik, shaxsiy, kasbiy malakalar va talaba shaxsiyatining ma'naviy-axloqiy sifatlariga tayanuvchi ekologik malakalarni shakllantirish modeli; yaxlit shaxsning funksiyalari va vazifalari o'rtasidagi munosabatlar modeli ta'lim jarayoni loyihasining metodologik poydevorini tashkil etadi va pedagogik jarayonning yaxlitligini ta'minlaydi. Mazmun jihatidan u davomli pedagogik jarayon sifatida ko'rinadi va ta'lim berish, tarbiyalash, rivojlantirish, psixologik tayyorlash, pedagogik jarayonni boshqarish (pedagogik faoliyat, subyekt va obyektlarning o'zaro aloqasi) hamda o'z-o'zini takomillashtirish kabi elementlarni qamrab oladi.

Har bir komponent muayyan vazifa orqali amalga oshiriladigan aniq funksiyaga mos keladi; ta'lim jarayonida shaxsning mavqeini belgilovchi kasbiy va individual tayyorgarlik modeli; mutaxassislik o'quv rejasining fanlari orqali ifodalanuvchi ta'lim mazmuni modeli ekologik malakalarni shakllantirishni ta'minlaydi; fanlararo integratsiya orqali o'quv fanlarini birlashtirish modeli - uning tarkibi mazmuniy modullar (fanlar, fan mavzulari) bilan ifodalanadi; ekologik malakalarni shakllantirish modeli moddiy va vaqt resurslarini tizimli taqsimlash va o'zlashtirish, kelajakdagi kasbiy faoliyat uchun bilim, ko'nikma, munosabat

(motivatsiya) davomiyligini optimallashtirish modelini aks ettiradi; o'qituvchi faoliyatining tashkiliy algoritmi mantiqiy va konstruktiv jarayon sifatida muayyan harakatlar ketma-ketligi bilan namoyon bo'ladi; ta'limda malakalarni shakllantirishga yo'naltirilgan psixologik-pedagogik metodlar majmuasining modeli (bosqichli ta'lim sxemasi modeli bilan ifodalanadi) va nazorat hamda korreksiya (fan doirasida takrorlanuvchi ta'lim sikli algoritmi bilan ifodalanadi) bosqichlarini o'z ichiga oladi.

Ekologik malakalarning tarkibiy qismlari o'rganilgan va ekologik malakalarni shakllantirish metodikasi har tomonlama rivojlangan shaxs kontseptsiyasi asosida ishlab chiqilgan; bo'lajak mutaxassislarining ekologik malakalarini shakllantirish jarayonida kasbiy ta'limni insonparvarlashtirish ahamiyati yoritilgan. Ekologik malakalarni shakllantirish modeli, bo'lajak mutaxassisning ekologik malakalari modeli va ekologik malakalarni rivojlantirish modeli takomillashtirilgan

Xulosa:

Bo'lajak tibbiyot mutaxassislarining kasbiy malakalarini ekologik jihatlarni hisobga olgan holda rivojlantirish holatini baholash maqsadida gigiena fanlari orqali kasbiy kompetentsiyaning ekologik elementlarini shakllantirish jarayonini diagnostika qilish mezonlari yaratildi. Diagnostika tizimi quyidagi ko'rsatkichlarni qamrab oladi: shaxsning gigiyenaga munosabati va uning kasbiy tibbiy amaliyotga tatbiqi (ijtimoiy mezon); inson hayoti, salomatligi va ekologik muhit uchun tahdidlarning cheklovchi asoslarini idrok etish (mazmuniy mezon); ekologik tahdidlarning yo'l qo'yiladigan darajasini baholashda tabiiy fanlar bo'yicha fanlararo bilimlarni integratsiyalashga tayyorlik (operatsion mezon). Bo'lajak tibbiyot xodimining kasbiy kompetentsiyasi ekologik elementlarining belgilangan mezonlar bo'yicha sifat ko'rsatkichlaridagi farqlar uning rivojlanishini uch darajada - reproduktiv, situatsion va produktiv bosqichlarni aniqlash imkonini berdi.

Tibbiy ta'lim yo'nalishidagi talabalarni tayyorlash integrativ, shaxsga yo'naltirilgan va kompetentsiyaviy yondashuvlar asosida amalga oshirilishi zarur bo'lib,

kommunal gigiena fanini o'qitishning pedagogik-psixologik poydevori va samaradorligini oshirish strategiyalarini o'zida aks ettiradi.

Ekologik kompetentsiyaga tayanuvchi yondashuv ta'limni modernizatsiyalash natijasida tibbiy ta'lim yo'nalishi talabalarining gigiena sohasidagi bilim, tajriba va malakalarini ijtimoiy qadriyatlar bilan muvofiqlashtirgan holda samaradorlikni ta'minlaydi.

Ekologik kompetentsiya umummanaviy, axborot texnologiyalari, o'z-o'zini rivojlantirish, kommunikativ, ta'lim-tarbiyaviy hamda ijtimoiy-fuqarolik elementlaridan tashkil topadi. U tibbiy ta'lim yo'nalishi talabalarining kundalik amaliyotda uchraydigan tabiat qonuniyatlarini anglashi va tushunishida fan, texnologiya, muhandislik, san'at va matematikaning integratsiyalashuvi natijasida didaktik talablar asosida tashkil etilgan auditoriyadan tashqari mashg'ulotlarda shakllanadi

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Ермаков Д. С. Талабаларнинг экологик компетенциясини шакллантириш. М.: МИОО, 2009. 180 б.
2. Адолф, В. А. Ўқитувчининг касбий компетенциясини шакллантиришнинг назарий асослари: Реферат. дис. . Педагогика фанлари доктори. Москва, 2003 йил. – 41 б.
3. Дерябо С. Д. Экологик педагогика ва психология [матн] / С. Д. Дерябо, В. А. Ясвин. Ростов-Дон: Феникс, 1996. – 480 б
4. Татур Ю.Г. Мутахассисларни тайёрлашнинг сифат модели таркибидаги ваколат / Олий таълим бугун. 2004. - № 3. - 20-26 бет